Яныбаевская сельская библиотека представляет буктрейлер по журналу «Аманат»

100 БАШКОРТОСТАН 1919–2019

Открытый городской конкурс буктрейлеров «Живые страницы Башкортостана» посвященного 100- летию образования Республики Башкортостан

«Аманат»

Башҡортостан Республикаһының балалар һәм үҫмерҙәр өсөн тәғәйенләнгән айлыҡ журнал.

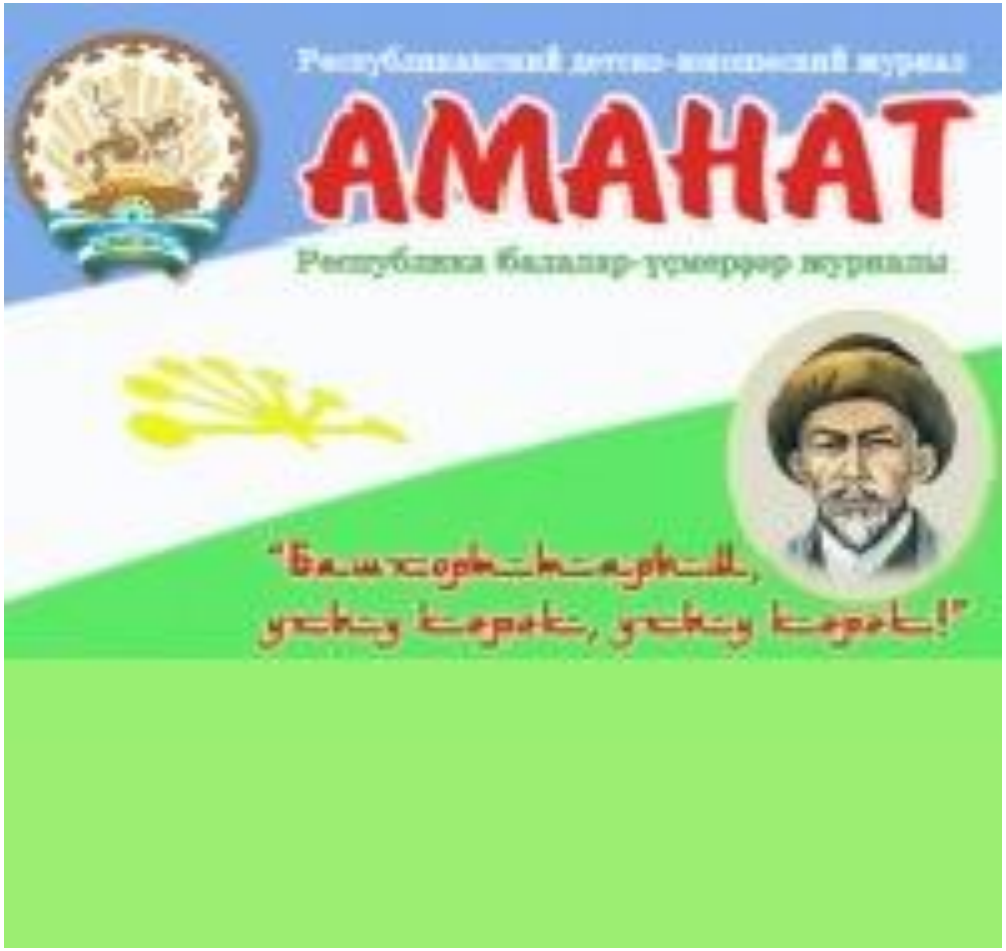

Тыуған көнөңдә
билдәләп
Тантана итә халыҡ.
Бай тарихлы ғүмереңдә
Тупланһын ижади
байлыҡ.
Аҡ һаҡаллы «Аманат»
ым,
Тиңдәш беҙгә бөгөн дә.
Изге теләктәр теләйем
Һиңә тыуған көндә!

1929 йылдың мартынан Башҡортостан пионерҙар ойошмаһының һәм РКСМ өлкә комитетының органы булараҡ «Керпе» исеме менән нәшер ителә башлай.

Ойоштороусыһы һәм беренсе мөхәррире Мәхәмәтйәров Хәй

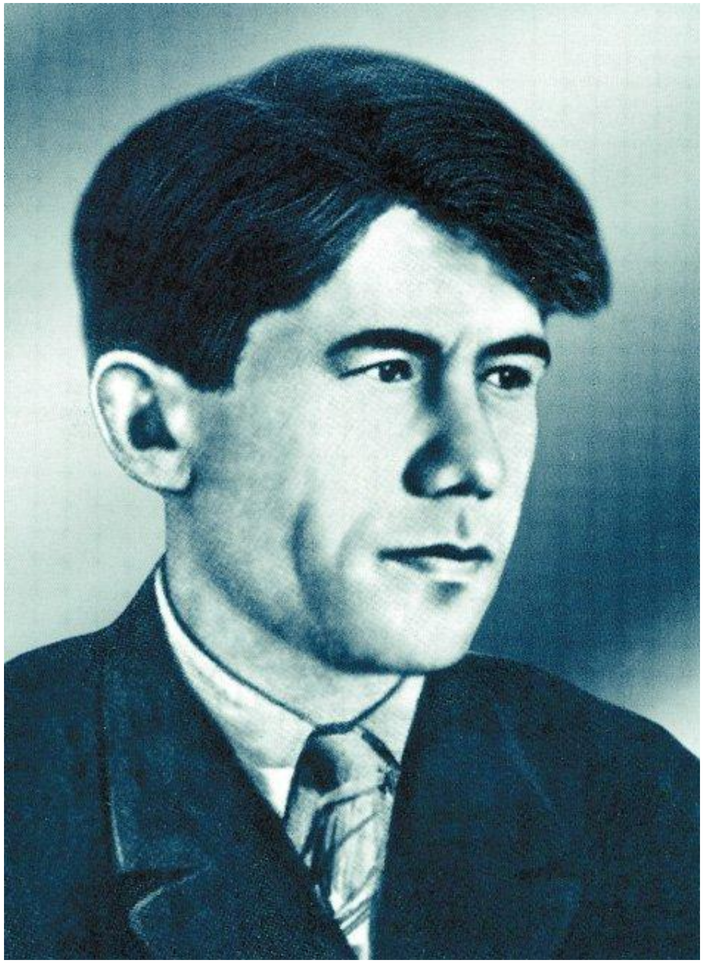

1931 йылдың ғинуарынан баҫма «Пионер» исеме менән донъя күрә. Етәксеһе башҡорт яҙыусыһы Зәйнәп Биишева

Бөйөк Ватан һуғышы йылдарында журналды сығарыу туҡтатыла һәм 1952 йылдың сентябренән яңынан нәшер ителә башлай.

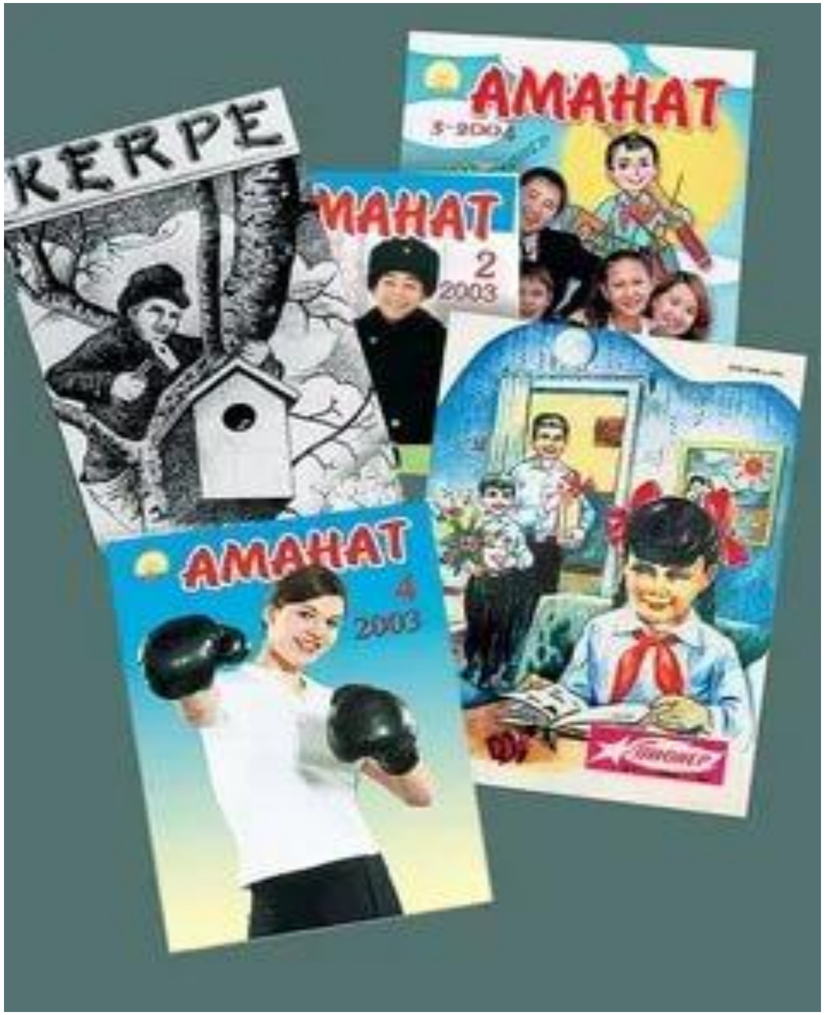

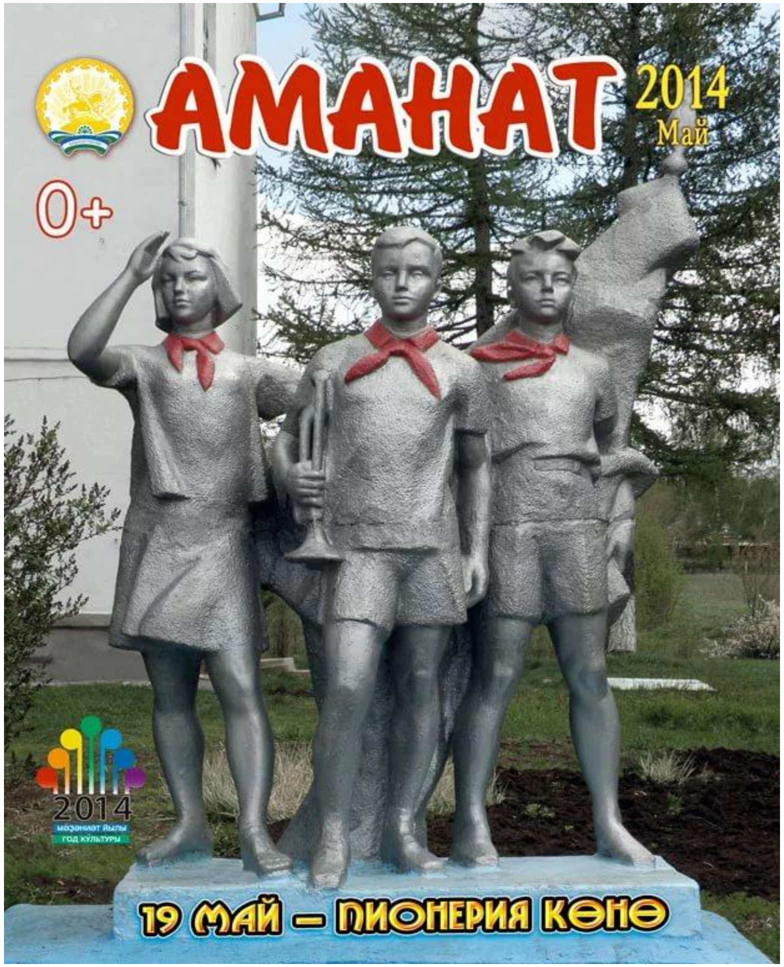

1991 йылдың апреленән журнал «Аманат» тип атала. 2006 йылдан алып баш мөхәррире булып Сәлмән Шәкирйән улы Ярмуллин етәкләй

АМАНАТ 2017 Ғинуар
6+
АМАНАТ 2018 Апрель
2018 Ғаилә йылы Год семьи
Йософ менән Мәрйәм
(Мәктәптә якшы укыуҙан тыш, мәсеттә һабак алып, ғәрәп телен өйрәнгән, күп доғаларҙы яттан белгән, хатта намаҙ менән ураҙаһын да калдырмаған был тиҫтерҙәрегеҙ хакында "Һабак" рубрикаһында укығыҙ).
ПИОНЕР 9
1982
АМАНАТ 2010 Апрель
ПИОНЕР 5
1986

Мәғлүмәт

Журнал награжден народной творческой премией "Золотой Урал"

"АМАНАТ"ТЫҢ ТОҒРО ДУҪТАРЫ УЛАР

"Аманат"тың һәр һанын беҙ түҙемһеҙләнеп көтөп алабыҙ. Кем уҙарҙан ярышып уҡыйбыҙ. "Аманат"ттан бүләктәр алыу беҙҙе нык ҡанатландырҙы. Ҙур рәхмәт, барығыҙға ла!" – бына ошондай йөкмәткеле хат килеп төштө беҙҙең редакцияға Ҡужиндарҙан.

Хәйбулла районының Үрнәк ауылынан бер туған ағалы-һеңлеле Данил менән Дания Ҡужиндар – "Аманат"тың тоғро дуҫтары. Данил 2015 йылғы йомғаҡтар буйынса журналдың йәш хәбәрсеһе тигән маҡтаулы исемгә лайыҡ булды, "Башҡортостан беҙҙән башлана" шиғриәт бәйгеһендә еңеү яулап, Башҡортостандың халыҡ шағиры Ҡәҙим Аралбайҙың автографлы китабы һәм "Күҙ менән ҡаш араһы" фотоконкурсында әүҙем ҡатнашҡаны өсөн Маҡтау билдәһе менән бүләкләнде. Ә Дания "Мин донъяны һүрәтләйем" тигән һүрәттәр конкурсында ҡатнашып, иҫтәлекле бүләктәргә лайыҡ булды.

Шулай уҡ редакцияның бүләктәре Әбйәлил районына ла барып етте. Ундағы һылыуҙарыбыҙ – Хәлил мәктәбенән Лилиә Солтанова менән Хәмиттән Әнфисә Мөләковалар "Аманат"тың йәш хәбәрсеһе танытмаһын һәм шиғриәт бәйгеһендә еңеүсе булараҡ "Аманат"тың Маҡтау билдәһенә һәм халыҡ шағирҙарының автографлы китаптарын алып һөйөндө. Афарин, йәш дуҫтарыбыҙ! Ҡотлайбыҙ!

АҘНА ҺАЙЫН – БҮЛӘК БИРӘБЕҘ

Был фотоһүрәттә "Аманат"тың төркөмөндә барған "Аҙна һайын – бүләк!" акцияһында еңеүселәрҙең береһе Әбйәлил районының Үрге Әбдрәш ауылында йәшәүсе – Фазылова Мәүсилә апай балалары менән. Хужабикәгә акцияныбыҙҙа ҡанашҡаны өсөн дүрт метрлыҡ парник бүләк иттек.

Мәүсилә ханым әйтеүенсә, ул һәр ваҡыт "Аманат" журналына яҙылып бара икән. "Балаларым әлектән үк бик яратып уҡый. Төрлө ҡыҙыҡлы мәғлүмәттәр, фәһемле мәҡәләләр олоһоноң да, кесеһенең дә күңеленә хуш килерлек.

Быға тиклем "Аманат"ты апайҙары һорап алдырһа, әле сират кинйәбеҙ – Фаяз улыбыҙға ла килеп етте. Былай ҙа яратып алдырған журналдан бүләк тә килеп төшкәс бик шатландыҡ. Артабан да журналды даими алдырырға, уйындарында ҡатнашып барырға кәрәк уйлайбыҙ!" – ти ул.

Әйткәндәй, еңеүсе әлегәсә бер тапҡыр ҙа конкурста ҡатнашып ҡарамаған, һәм быны тәүге ынтылыуҙан уҡ уға уңыш йылмайған.

Хөрмәтле дуҫтар! Журналға 2016 йылдың 2-се ярты йыллығына яҙылып, уның квитанцияһын беҙҙең "Бәйләнештә" сайтындағы төркөмөбөҙҙәге "Аҙна һайын – бүләк!" тигән фекер алышыуға һелтәһәгеҙ, һеҙҙең дә приз отоу мөмкинлегегеҙ буласаҡ. Әле уңышҡа өлгәшеү мөмкинлеге айырыуса ҙур, сөнки аҙнаһына, ғәҙәттә, бер-ике генә кеше квитанция һелтәй, һәм улар еңеп тә сыға!

Икенсе ярты йыллыҡҡа "Аманат"ҡа яҙылыу хаҡы – 300 һум 96 тин. Шулай уҡ журналдың электрон вариантына яҙылырға мөмкин.

Үлемһеҙ полк

Бөйөк Еңеү көнөнә ҡарата уҙғарылған "Үлемһеҙ полк" акцияһы йылдан-йыл популярлаша бара. Унда илебеҙҙең барлыҡ ҡалалары һәм райондарында меңәрләгән кеше ҡатнаша. Быйыл ул хатта АҠШ-тың баш ҡалаһы Вашингтонда ла үтте.

Ә Өфөлә иһә 9 май көнө "Үлемһеҙ полк" сафында 35 мең кеше, ветеран ата-олаталарының портреттарын күтәреп, баш ҡалабыҙ урамы буйлап үтте һәм уларҙың үлемһеҙ ҡаһарманлығын иҫкә алды.

Э. ДИЛМӨХӘМӘТОВ фотоһы.

"Аманат"ҡа яҙылығыҙ һәм "Оҫтахана" конкурсында ҡатнашығыҙ!

*Беҙҙең былтыр "Ҡул эштәре" исеме аҫтында уҙғарылған, ә быйыл "Оҫтахана" тип аталған интернет-конкурсыбыҙҙа Мәсетле районының Оло Ыҡтамаҡ ҡасабаһынан Пионерҙар йортонда шөғөлләнеүселәр – Юлиә Ҡотлоева, Илдус Хәсбиуллин, Екатерина Новоселова, Элина Зәйнуллина, Яна Вәликәева, Александра Топычканова, Ләйсән Сабирова ҡатнашҡайны **(һүрәттә)** һәм уларҙың барыһы ла журналыбыҙҙың – Маҡтау билдәләре, еңеүселәре иһә "Аманат"тың стена сәғәттәре менән бүләкләнде.*

Еңеүселәр араһында фотоһы был һандың тышлығында торған егетебеҙ Илдус Хәсбиуллин да бар. Ул Оло Ыҡтамаҡ ҡасабаһының 1-се лицейында 7-се синыфты тамамлай. Пионерҙар йортонда "Йәш рәссам" түңәрәгендә шөғөлләнә. "Ҡул эштәре" конкурсына тырыш һәм оҫта ҡуллы егет башҡорт батырының ҡоралдарын яһаған. Уның эше пейп-арт (ҡағыҙ сәнғәте) алымы менән башҡарылған.

Дуҫтар! Һеҙ ҙә "Оҫтахана" конкурсында ҡатнаша алаһығыҙ.

Арағыҙҙа сигеүгә, бәйләүгә, тегеүгә, һүрәт төшөрөүгә, ағасты юнып эшләүгә, мәрйен теҙергә, оригами яһарға, тәмле ризыҡтар бешерергә һ.б., һ.б. ҡул эштәренә маһирҙар бик күп. Шуға күрә конкурстың да темаһы ирекле: кем нимәгә оҫта – шуны эшләй.

Әйткәндәй, ҡул эше мотлаҡ был конкурс өсөн тәғәйенләнергә тейеш.

Мөхәрририяттең конкурсҡа килгән эштәрҙең алдан эшләнгәненә, йә иһә уның авторының бөтөнләй икенсе кеше булыуында шиге тыумаһын өсөн, ижади эшегеҙҙе төрлө яҡлап фотоға төшөрөп, уны нисек, нимәнән яһағанығыҙҙы аңлатып яҙып, беҙҙең "Бәйләнештә"ге төркөмгә һалырға, йәки электрон почтаға ебәрергә кәрәк.

Конкурс "Аманат"тың "Бәйләнештә"ге асыҡ төркөмөндә **(vk/com/amanatrb)** алып барыла һәм уға йомғаҡ йыл аҙағында яһала. "Аманат" журналы мөхәрририәте эштең үҙенсәлегенә, оҫталығына, лайктарҙың күплегенә ҡарап, өс еңеүсене билдәләйәсәк.

Еңеүселәр исемлеге һәм уларҙың ижади эштәре журналда 2017 йылдың ғинуар һанында баҫыласаҡ һәм улар "Аманат" журналының фирма сәғәте һәм Маҡтау билдәһе менән бүләкләнәсәк.

Балалары конкурста әүҙем ҡатнашҡан мәктәптәргә лә дәртләндереү бүләге ҡаралған.

Шулай уҡ июнь аҙағына тиклем "Аманат"ҡа 2016 йылдың икенсе ярты йыллығына яҙылырға онотмағыҙ! Сөнки конкурс журналға яҙылыусылар араһында үткәрелә.

МӨХӘРРИРИӘТ.

bashamanat vk.com/amanatrb

Аманат, № 05, 2016 йыл

"Урал"ға – рәхмәт!

Беҙҙең Дүртөйлө районы Исмаил мәктәбенең башҡорт теле һәм әҙәбиәте кабинетына "Урал" хәйриә фонды аҡсалата ярҙам күрһәтте. Бүленгән аҡсаға төҫлө телевизор, ноутбук, принтерҙар һәм башҡа уҡыу кәрәк-яраҡтары алып ҡыуандыҡ. Шулай уҡ Фонд беҙгә әҙәби китаптар, футболкалар, рюкзак та ебәрҙе. Был бүләктәрҙе беҙгә мәктәптә үткән "Тау-тау хәбәр" сараһында директор Илизә Ғәбделбарый ҡыҙы уҡыу алдынғыларына, төрлө бәйгеләрҙә әүҙем ҡатнашыусыларға тапшырҙы.

Уҡыусылар, уҡытыусылар исеменән "Урал" хәйриә фонды етәксеһе Мортаза Ғөбәйҙулла улы Рәхимовҡа беҙҙең мәктәпкә ярҙам иткәндәре өсөн ҙур рәхмәт белдерәбеҙ.

"Тирмәкәй" түңәрәге ағзалары: **Алмас ҒИМӘҘУЛЛИН, Алһыу МӨНИРОВА, Алина ҒИНДУЛЛИНА.**

Ура-а-а!!! "Аманат"ҡа 2020 йылға яҙылыу һәм "Яҙыл да бүләк от!" уйыны башланды!!!

КӘРРӘ ПИОНЕР 90 АМАНАТ 1929–2019

"Аманат"ҡа яҙылыу бер ваҡытта ла һуң түгел! Ағымдағы айҙың 20-һенә тиклем яҙылһағыҙ, журнал киләһе айҙан килә лә башлаясаҡ! Мәҫәлән, 20 октябргә тиклем яҙылдығыҙ икән, тимәк, журнал ноябрь айынан килә тигән һүҙ!

Әйткәндәй, сираттағы "Яҙыл да бүләк от!" уйыны сентябрҙән башланыҡ. Унда ҡатнашырға, бүләк оторға теләһәгеҙ, 2020 йылдың 1-се яртыһына, ә иң яҡшыһы – бер йылға тотошлай яҙылып, ошо күршебиттәге һәм журналдың "Бәйләнештә"ге төркөмөндә йәки рәсми сайтында ҡуйылған купонды ҡырҡып йәки баҫтырып алып, тултырып, баҫмабыҙға яҙылыу тураһындағы почта квитанцияның (абонементының) күсермәһен редакцияға ебәрегеҙ!

Шул купондарҙы беҙ, Яңы йыл байрамынан һуң, подписка тамамланғас, лототрон рәүешендә уйнатасаҡбыҙ һәм бәхетлеләрҙең ҡайһыныһына ниндәй бүләктәр тәтейәсәген билдәләйәсәкбеҙ.

Икенсе ярты йыллыҡҡа яҙылыу хаҡы – 350 һум 28 тин. Индексы – П2706.

Ғәҙәттә, ярты йыллыҡҡа яҙылыусы икенсеһенә яҙылырға онота ла ҡуя. Шуға күрә, бер юлы тулы бер йылға яҙылып ҡуйыу отошлораҡ та, арзанырак та булыр – хаҡы 629 һум 04 тин була (ә ярты йыллыҡтарға айырым-айырым яҙылғанда 700 һум 56 тин булыр ине).

Тулы йылға яҙылыу индексы –П3396.

Шулай уҡ почтаға барып яҙылырға йыбанғандар интернет аша ла ошо адрес буйынса яҙыла ала: *podpiska.pochta.ru/press/П2706*.

Шулай уҡ *rbsmi.ru* сайты аша журналдың электрон вариантына ла яҙылып була.

Ҡиммәтле бүләктәр: **велосипед, планшет, смартфон һәм "Аманат"тың стена** сәғәттәре һеҙҙе көтә!

Шулай уҡ "Бөтөн синыф менән – "Аманат"ҡа!", "Бөтөн мәктәп менән – "Аманат"ҡа!" конкурстары ла уҡыу йылы менән бергә старт алды.

Шарттары элеккесә: бөтөн уҡыусылары ла яҙылған мәктәпкә "Аманат"тың стена сәғәте тапшырыласаҡ һәм ул мәктәп хаҡында журналда мәҡәлә баҫыласаҡ. Синыфҡа етәксеһенең исеме яҙылған Маҡтау билдәһе, ә етәксенең үҙенә "Аманат"тың Рәхмәт кәлимәһе ебәреләсәк. Әйткәндәй, улар уҡытыусыларға категорияларын күтәреүгә бик нык ярҙам итә.

АМАНАТ2020

Фамилияғыҙ

Исемегеҙ, атайығыҙҙың исеме

Уҡыған мәктәбегеҙ, синыфығыҙ

Адресығыҙ, телефонығыҙ

Тиҫтерҙәрең ижады

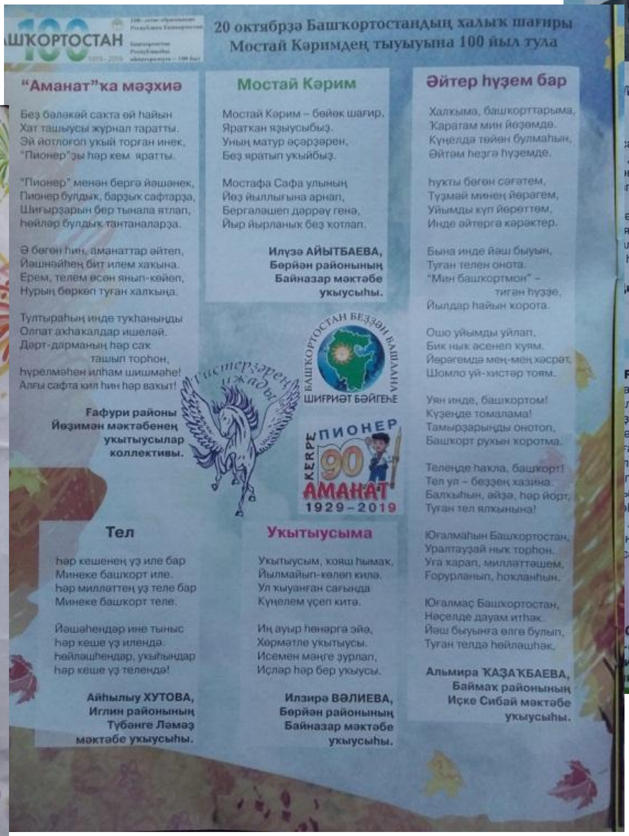

Тарихты белергә кәрәк

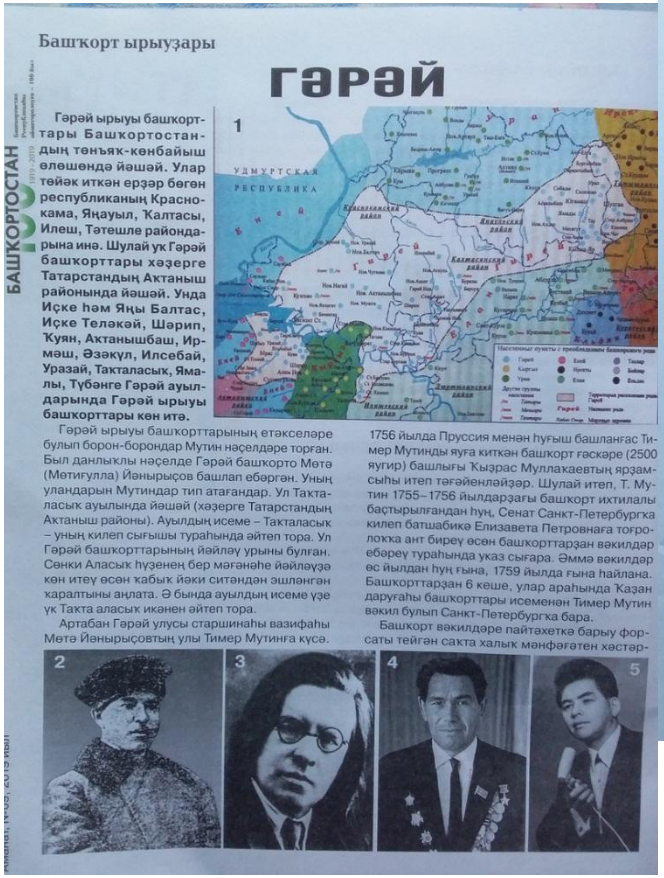

Башҡорт ырыуҙары

ГӘРӘЙ

Гәрәй ырыуы башҡорттары Башҡортостандың төньяҡ-көнбайыш өлөшөндә йәшәй. Улар төйәк иткән ерҙәр бөгөн республиканың Краснокама, Яңауыл, Ҡалтасы, Илеш, Тәтешле райондарына инә. Шулай уҡ Гәрәй башҡорттары хәҙерге Татарстандың Аҡтаныш районында йәшәй. Унда Иҫке һәм Яңы Балтас, Иҫке Теләкәй, Шәрип, Ҡуян, Аҡтанышбаш, Ирмәш, Әҙәкүл, Илсебай, Уразай, Таҡталасыҡ, Ямалы, Түбәнге Гәрәй ауылдарында Гәрәй ырыуы башҡорттары көн итә.

Гәрәй ырыуы башҡорттарының етәкселәре булып борон-борондан Мутин нәҫелдәре торған. Был данлыҡлы нәҫелде Гәрәй башҡорто Мөтә (Мөтиғулла) Йәнырыҫов башлап ебәргән. Уның уландарын Мутиндар тип атағандар. Ул Таҡталасыҡ ауылында йәшәй (хәҙерге Татарстандың Аҡтаныш районы). Ауылдың исеме – Таҡталасыҡ – уның килеп сығышы тураһында әйтеп тора. Ул Гәрәй башҡорттарының йәйләү урыны булған. Сөнки Аласыҡ һүҙенең бер мәғәнәһе йәйләүҙә көн итеү өсөн ҡабыҡ йәки ситәндән эшләнгән ҡаралтыны аңлата. Ә бында ауылдың исеме үҙе үк Таҡта аласыҡ икәнен әйтеп тора.

Артабан Гәрәй улусы старшинаһы вазифаһы Мөтә Йәнырыҫовтың улы Тимер Мутинға күсә. 1756 йылда Пруссия менән һуғыш башланғас Тимер Мутинды яуға киткән башҡорт ғәскәре (2500 яугир) башлығы Ҡыҙрас Муллаҡаевтың ярҙамсыһы итеп тәғәйенләйҙәр. Шулай итеп, Т. Мутин 1755–1756 йылдарҙағы башҡорт ихтилалы баҫтырылғандан һуң, Сенат Санкт-Петербургҡа килеп батшабикә Елизавета Петровнаға тоғролоҡҡа ант биреү өсөн башҡорттарҙан вәкилдәр ебәреү тураһында указ сығара. Әммә вәкилдәр өс йылдан һуң ғына, 1759 йылда ғына һайлана. Башҡорттарҙан 6 кеше, улар араһында Ҡаҙан даруғаһы башҡорттары исеменән Тимер Мутин вәкил булып Санкт-Петербургҡа бара.

Башҡорт вәкилдәре пайтәхеткә барыу форсаты тейгән саҡта халыҡ мәнфәғәтен хәстәр-

ТАМҒАҺЫ: Н

ләү сараһын күрергә тырыша. 1759 йыл Санкт-Петербургта булған саҡтарында һайланмыш башҡорттар Тимер Мутин инициативаһы менән Сенатҡа үтенес хатын яҙалар. Үҙҙәренең хатында улар башҡорт ерҙәрен баҫып алыуҙы тыйыу, бөтөн улустың (волостың) ризалығы менән генә купчийҙарҙы (ер һатып алыу тураһында килешеү) раҫлауҙы һорап, Сенатҡа мөрәжәғәт итә. Сөнки 1755–1756 йылғы башҡорт яуын баҫтырыуҙан файҙаланып, казактар башҡорт ерҙәрен баҫып ала башлай. Башҡорттарҙан һорап тормайынса, ялған купчийҙар менән аҫаба ерҙәрҙе үҙҙәренә яҙҙырыу осраҡтары күп була. Сенат 1759 йылдың 29 сентябрендә башҡорт вәкилдәренең үтенестәренә ҡолаҡ һала һәм башҡорт ерҙәрен баҫып алыуҙы ҡәтғи тыйыу тураһында указ сығара.

Тимер Мутинға Санкт-Петербургтан тыуған яҡтарына ҡайтырға насип булмай, ул 1759 йылдың декабрендә вафат була. Гәрәй улусында старшиналыҡ вазифаһы уның улы Аҙнағол Тимеровҡа күсә. Уның 1763 йылдан старшина булғанлығы документтарҙан билдәле. Ул 1773–1775 йылдарҙағы Бүгәсәү яуында ҡатнаша. 1774 йылдың ғинуарында Алабуға ҡәлғәһен (хәҙерге Татарстандың Елабуга ҡалаһы) ҡамауҙа тотҡан баш күтәреүселәр араһында була. 17 октябрь Ҡаҙан ҡалаһына властарға "ғәйебен" танырға (с повинной) килә. Аҙнағолдо аманат сифатында Ҡаҙанда ҡалдыралар. Башҡорттар баш күтәрмәһен өсөн батша властары борон-борондан старшина, тархандарҙың үҙҙәрен йәки улдарын аманат рәүешендә тотор булған.

1816 йылда Аҙнағол Тимеров 11-се башҡорт кантонында йорт (юртовой) старшинаһы булып хеҙмәт итә. Уның командаһында Гәрәй улысының 8 ауылы, шул иҫәптән Үрге һәм Түбәнге Таҡталасыҡ ауылдары булған. 1798 йылда кантон идаралығы системаһы индерелгәс, улустар йорттарға (юрт) бүленә. Йорттар исем менән түгел, ә һандар менән билдәләнеп йөрөтөлә. Был осорҙа инде Аҙнағолдоң улы Әхмәҙей Аҙнағолов (Мутин) та йорт старшинаһы булып хеҙмәт итә. Уның ҡарамағында биш ауыл теркәлгән. 1816 йылғы ревизия (халыҡ иҫәбен алыу) буйынса Үрге Таҡталасыҡ ауылында 285 кеше (башҡорттар) көн иткән. Заманына күрә ҙур башҡорт ауылы булған. Түбәнгеһендә 52 башҡорт һәм 89 типтәр (килешеү буйынса килеп ултырғандар) иҫәпләнгән. Аҙнағолдың тағы бер улы Туктағол Мутин 11-се башҡорт кантонында зауряд-сотник булып хеҙмәт итә.

1917–1919 йылдарҙа Башҡортостан автономияһы өсөн көрәштә Мутиндар әүҙем ҡатнаша. Илдархан Ибраһим улы Мутин милли хәрәкәт етәкселәренең береһе була, Зәки Вәлидиҙең яҡын арҡаҙашы, офицер Ғүмәр Мутин 3-сө Башҡорт уҡсы полкында хеҙмәт итә. Күренекле сәнғәт эшмәкәре Мөхтәр Мутин Башҡорт драма театры үҫешендә ҙур роль уйнай, ул 1922–1924 йылдарҙа театрҙың баш режиссеры була.

Краснокама районы Яңы Ҡайынлыҡ ауылынан Советтар Союзы Геройы Шәриф Сөләймәнов Гәрәй башҡорттарының ғорурлығы булып тора. Арҙаҡлы йырсы, Башҡортостандың халыҡ артисы Филүс Гәрәев шулай уҡ Гәрәй ырыуы башҡорттарынан. Ул Краснокама районының Иҫке Йәнйегет ауылында тыуған.

Бөгөн Гәрәй ырыуы башҡорттары үҙҙәренең данлы тарихы менән ҡыҙыҡһына, милли булмышты тергеҙергә ынтыла. Краснокама районының Аҡтанышбаш ауылы егете, Бөтөн донъя башҡорттары ҡоролтайы Башҡарма комитеты хеҙмәткәре Радик Бәхтиев был йүнәлештә әүҙем эш башҡара. Ул Гәрәй ырыуы башҡорттары ойошмаһын етәкләй. 2016 йылда Радик Бәхтиев Татарстандың Таҡталасыҡ ауылында Мутиндарға бағышланған иҫтәлекле таш асты. Үҙе лә ошо данлы нәҫелдән. Быйыл Башҡортостандың Дәүләт Йыйылышы – Ҡоролтай рәйесе К. Толкачев, Таҡталасыҡҡа барып, Мутиндарҙы иҫкә алыу тантанаһында ҡатнашты.

Азат ЮЛАН, тарихсы.

ҺҮРӘТТӘРҘӘ:

1. Гәрәй ырыуы ерҙәре картаһы.

2. Милли хәрәкәт эшмәкәре Илдархан Мутин.

3. Сәнғәт эшмәкәре Мөхтәр Мутин.

4. Советтар Союзы Геройы Шәриф Сөләймәнов.

5. Халыҡ артисы йырсы Филүс Гәрәев.

6. Гәрәй ырыуы башҡорттары ойошмаһы етәксеһе Радик Бәхтиев.

10 декабрь көнө батыр артиллерист тағы ла дошман өҫтөнә беренсе булып ябырыла. Немецтарҙың ике пулемет нөктәһен һәм унлап һалдатын дөмөктөрә. Ошо ҡанлы яуҙа Ғәтиәт Абдулла улы батырҙарса һәләк була.

1666-сы полктың командиры майор Шурыгин 18 декабрҙә, Ғәтиәт Ишҡоловҡа Советтар Союзы Геройы исемен биреүҙе һорап, юғары командованиеға мөрәжәғәт итә. **"За храбрость, отвагу и героизм, проявленные в боях с немецкими захватчиками тов. Ишкулов достоин правительственной награды "ГЕРОЯ СОВЕТСКОГО СОЮЗА"**, – тип яҙа командиры. Ә генерал Широбоков **«Лично наблюдал за ходом боя. Ишкулов достоин звания Героя…»**, – тип өҫтәй Ишҡоловтың награда ҡағыҙына.

1945 йылдың 24 мартында СССР Юғары Советы Президиумының Ғәтиәт Абдулла улы Ишҡоловҡа Советтар Союзы Геройы исемен биреү тураһында Указы донъя күрә.

Геройҙы Чехословакияның Плехотице ауылы янында ерләйҙәр. Бында бейек урында ҙур обелиск ҡуйылған. Обелискыла урыҫ, поляк һәм чехословак телдәрендә алтын хәрефтәр менән совет һалдаттарының исемдәре яҙылған. Был обелискыға башҡорт ҡаһарманы Ғәтиәт Ишҡоловтоң исеме лә уйылған.

Азат ЮЛАН, тарихсы.

ҺҮРӘТТӘРҘӘ:

1. Ғ.А. Ишҡолов.

2. Ғәтиәт Ишҡоловтың награда ҡағыҙы. 1944 йыл.

3. "Зверобой" ҡушаматлы СУ-152 үҙйөрөшлө артиллерия ҡоролмаһы.

4. Үҙйөрөшлө артиллерия ҡоролмалары колоннала.

Әҫәрҙәрҙе уҡыйыҡ, әҙиптәрҙе беләйек

Башҡортостан Республикаһының һәм Рәсәй Федерацияһының Яҙыусылар союзы ағзаһы, Халыҡ-ара иктисад һәм хоҡуҡ институтының Башҡортостан филиалы етәксеһе, ауыл хужалығы фәндәре докторы, профессор, Рәсәй тәбиғи фәндәр академияһы академигы, Рәсәй юристар берлеге ағзаһы Ғарифулла Хәбибулла улы Япаров Архангель районының Әйтмәмбәт ауылында тыуа. Биш малай һәм биш ҡыҙлы ҙур ғаиләлә үҫә. Оло ағай-апайҙарынан күрмәксе, биш йәшенән "Пионер"ҙы уҡып үҫкән сос малай, бәләкәйҙән үк гилемгә, аң-белемгә ынтыла.

"Кистәрен, эштән арып ҡайтҡан атайыма "Пионер"ҙа донъя күргән хикәйәләрҙе уҡыйым, кумәкләшеп башваткыстарын сисәбеҙ. Минең аңлы бала сағым "Пионер" журналы менән бергә үтте. Уны яҙҙырмаған сағыбыҙ булмағандыр. Гел яҡшылыҡҡа, аң-белемгә өндәүсе "Пионер"ҙы мин генә түгел, һәр үҫмер яратып уҡыны," – ти ул.

Дуҫтар, һеҙҙең иғтибарға Ғарифулла Япаровтың бер шәлкем мажаралы хикәйәләрен тәҡдим итәбеҙ.

БАЛАСАҠ ИЛЕ

Хикәйәләр

Белем һуҡмағына юл

Һабаҡ

Гөлдәр БУЛӘКБАЕВА-БИРГӘНОВА

Йөрәгеңде тыңла

Повесть

Тимур ҡайтып ингәндә әсәһе һыйырҙарын һауып инеп кенә тора ине. Улының күңелһеҙләнеүен үҙенсә юрап:

– И-и-и, арыныңмы инде. Кәтүгә сыкмаҫҡа ла булғандыр ҙа... Бар, мунса әҙер, – тип хәләнән килгәнсә хәстәрлек күрһәтергә тырышты.

Урал Мөләков

Оҙаҡ йылдар ауыр һәм яуаплы эштә – Башҡортостан Юғары Судында судья булып эшләгән, хәҙер отставкалағы судья Урал Абдулла улы Мөләков хикәйәләр яҙыу менән мауыға. Башҡортостан һәм Рәсәй матбуғатының әүҙем авторы ла. Уның бик күп хикәйәләре "Юлбарыҫ исемле ат" китабында донъя күргән. Был һанда уның мажаралы хикәйәләрен "Аманат" уҡыусыларына ла тәҡдим итәбеҙ.

ЙӘШӘЙЕШ ТЕМАЛАРЫ

(Уймаҡ хикәйәләр)

Испанса ит

Таныш булмаған емеш

«Аманат» журналы йондоҙлоғо

Башҡортостан ҡоштары

ҠАРАСАБАН, ҠАРА ӨЙРӘК (ТУРПАН)

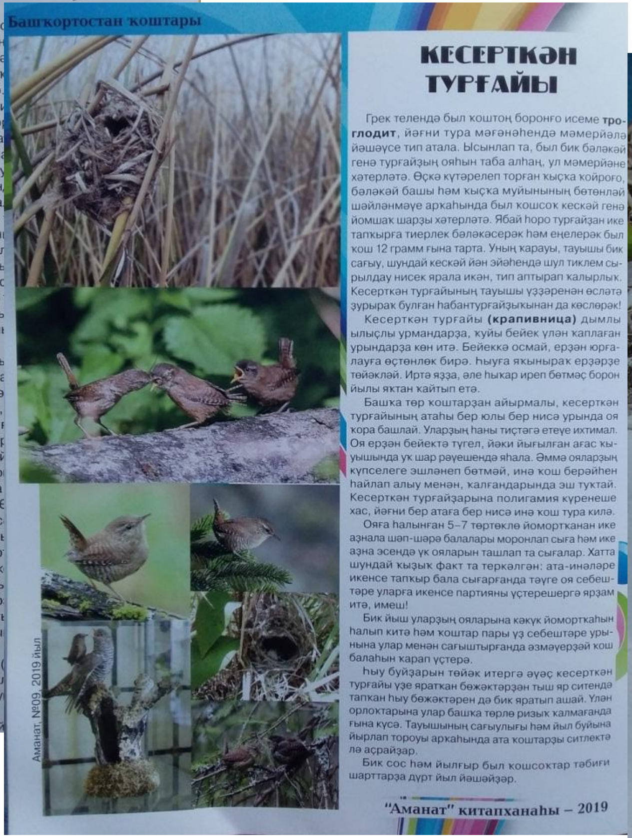

КЕСЕРТКӘН ТУРҒАЙЫ

Грек телендә был ҡоштоң боронғо исеме **троглодит**, йәғни тура мәғәнәһендә мәмерйәлә йәшәүсе тип атала. Ысынлап та, был бик бәләкәй генә турғайҙың ояһын таба алһаң, ул мәмерйәне хәтерләтә. Өҫкә күтәрелеп торған ҡыҫҡа ҡойроғо, бәләкәй башы һәм ҡыҫҡа муйынының бөтөнләй шәйләнмәүе арҡаһында был ҡошсоҡ кескәй генә йомшаҡ шарҙы хәтерләтә. Ябай һоро турғайҙан ике тапҡырға тиерлек бәләкәсерәк һәм еңелерәк был ҡош 12 грамм ғына тарта. Уның ҡарауы, тауышы бик сағыу, шундай кескәй йән эйәһендә шул тиклем сырылдау нисек ярала икән, тип аптырап ҡалырлыҡ. Кесерткән турғайының тауышы үҙҙәренән өсләтә ҙурыраҡ булған һабантурғайҙыҡынан да көслөрәк!

Кесерткән турғайы **(крапивница)** дымлы ылыҫлы урмандарҙа, ҡуйы бейек үлән ҡаплаған урындарҙа көн итә. Бейеккә осмай, ерҙән юрғалауға өҫтөнлөк бирә. Һыуға яҡыныраҡ ерҙәрҙе төйәкләй. Иртә яҙҙа, әле һыҡар иреп бөтмәҫ борон йылы яҡтан ҡайтып етә.

Башҡа төр ҡоштарҙан айырмалы, кесерткән турғайының атаһы бер юлы бер нисә урында оя ҡора башлай. Уларҙың һаны тиҫтәгә етеүе ихтимал. Оя ерҙән бейектә түгел, йәки йығылған ағас ҡыуышында уҡ шар рәүешендә яһала. Әммә ояларҙың күпселеге эшләнеп бөтмәй, инә ҡош берәйһен һайлап алыу менән, ҡалғандарында эш туҡтай. Кесерткән турғайҙарына полигамия күренеше хас, йәғни бер атаға бер нисә инә ҡош тура килә.

Ояға һалынған 5–7 төртөклө йомортҡанан ике аҙнала шәп-шәрә балалары моронлап сыға һәм ике аҙна эсендә үк ояларын ташлап та сығалар. Хатта шундай ҡыҙыҡ факт та теркәлгән: ата-инәләре икенсе тапҡыр бала сығарғанда тәүге оя себештәре уларға икенсе партияны үҫтерешергә ярҙам итә, имеш!

Бик йыш уларҙың ояларына кәкүк йомортҡаһын һалып китә һәм ҡоштар пары үҙ себештәре урынына улар менән сағыштырғанда әзмәүерҙәй ҡош балаһын ҡарап үҫтерә.

Һыу буйҙарын төйәк итергә әүәҫ кесерткән турғайы үҙе яратҡан бөжәктәрҙән тыш яр ситендә тапҡан һыу бөжәктәрен дә бик яратып ашай. Үлән орлоҡтарына улар башҡа төрлө ризыҡ ҡалмағанда ғына ҡүсә. Тауышының сағыулығы һәм йыл буйына йырлап тороуы арҡаһында ата ҡоштарҙы ситлектә лә аҫрайҙар.

Бик сос һәм йылғыр был ҡошсоҡтар тәбиғи шарттарҙа дүрт йыл йәшәйҙәр.

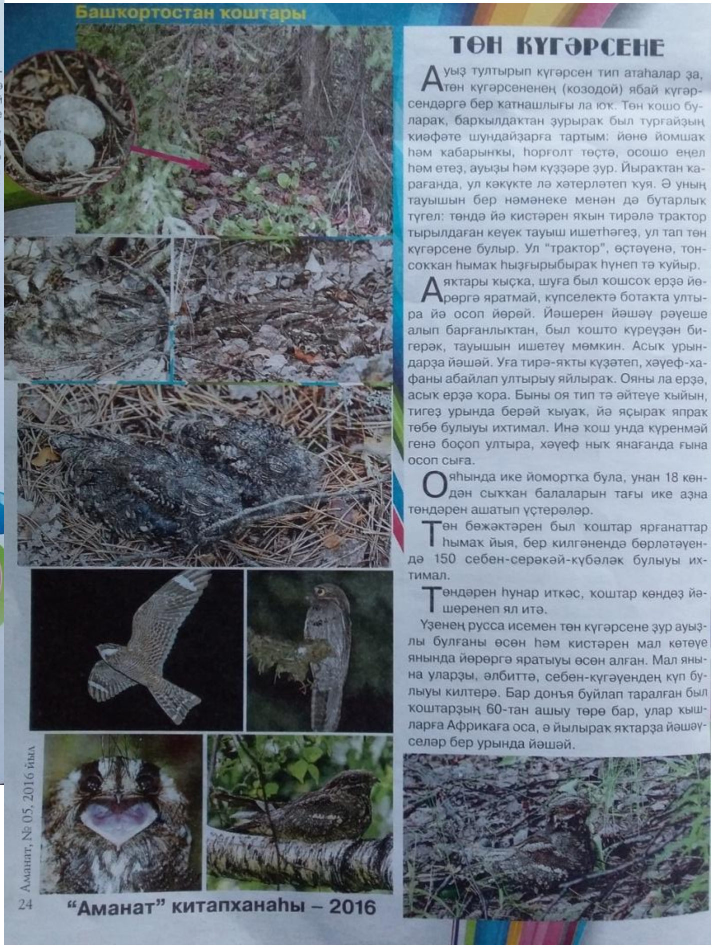

ТӨН КҮГӘРСЕНЕ

Ауыҙ тултырып күгәрсен тип атаһалар ҙа, төн күгәрсененең (козодой) ябай күгәрсендәргә бер ҡатнашлығы ла юҡ. Төн ҡошо булараҡ, барҡылдаҡтан ҙурыраҡ был турғайҙың ҡиәфәте шундайҙарға тартым: йөнө йомшаҡ һәм ҡабарынҡы, һорғолт төҫтә, осошо еңел һәм етеҙ, ауыҙы һәм күҙҙәре ҙур. Йыраҡтан ҡарағанда, ул кәкүкте лә хәтерләтеп ҡуя. Ә уның тауышын бер нәмәнеке менән дә бутарлыҡ түгел: төндә йә кистәрен яҡын тирәлә трактор тырылдаған кеүек тауыш ишетһәгеҙ, ул тап төн күгәрсене булыр. Ул "трактор", өҫтәүенә, тонсоҡҡан һымаҡ һыҙғырыбыраҡ һүнеп тә ҡуйыр.

Аяҡтары ҡыҫҡа, шуға был ҡошсоҡ ерҙә йөрөргә яратмай, күпселектә ботаҡта ултыра йә осоп йөрөй. Йәшерен йәшәү рәүеше алып барғанлыҡтан, был ҡошто күреүҙән бигерәк, тауышын ишетеү мөмкин. Асыҡ урындарҙа йәшәй. Уға тирә-яҡты күҙәтеп, хәүеф-хафаны абайлап ултырыу яйлыраҡ. Ояны ла ерҙә, асыҡ ерҙә ҡора. Быны оя тип тә әйтеүе ҡыйын, тигеҙ урында берәй ҡыуаҡ, йә яҫыраҡ япраҡ төбө булыуы ихтимал. Инә ҡош унда күренмәй генә боҫоп ултыра, хәүеф ныҡ янағанда ғына осоп сыға.

Ояһында ике йомортҡа була, унан 18 көндән сыҡҡан балаларын тағы ике аҙна төндәрен ашатып үҫтерәләр.

Төн бөжәктәрен был ҡоштар ярғанаттар һымаҡ йыя, бер килгәненедә бөрләтәүендә 150 себен-серәкәй-күбәләк булыуы ихтимал.

Төндәрен һунар иткәс, ҡоштар көндөҙ йәшеренеп ял итә.

Үҙенең русса исемен төн күгәрсене ҙур ауыҙлы булғаны өсөн һәм кистәрен мал көтөүе янында йөрөргә яратыуы өсөн алған. Мал янына уларҙы, әлбиттә, себен-күгәүендең күп булыуы килтерә. Бар донъя буйлап таралған был ҡоштарҙың 60-тан ашыу төрө бар, улар ҡышларға Африкаға оса, ә йылыраҡ яҡтарҙа йәшәүселәр бер урында йәшәй.

ҺАБАНАЙ ҺЫЛЫУЫ

Һабанай һылыуы – Резеда Ҡотлобирҙина. Сығышы менән Хәйбулла районының Петропавловск ауылынан.

Был һылыуҡай бөтә ерҙә лә өлгөр. Сибай ҡалаһында урынлашҡан гимназия-интернаттың бейеү, вокал, туризм, театр, инглиз һәм рус теле түңәрәктәренә йөрөй. Ул гимназияның ғорурлығы булып тора.

Уҡыуҙа ла һынатмай, тик "5"-легә өлгәшә.

Резеда сәс үреү, төрлө прическалар эшләү менән мауыға. Шулай уҡ волейбол, баскетбол уйындары

Нәркәс Баһауетдинова, Белорет районының Усманғәле ауылынан:
"Мин Ҡасим Дәүләткилдиев исемендәге Республика һынлы сәнғәт гимназия-интернатында 9-сы синфта белем алам.
Буш ваҡытымда һүрәт төшөрөргә, саңғыла йөрөргә, төрлө ҡул эштәре яһарға һәм йырларға яратам.
Киләсәктә тәржемәсе булырға теләйем".

Дияна Сиреүбаева, Әбйәлил районының Таштуй ауылынан:
"Миңә – 4 йәш. Минең өсөн был хатты әсәйем яҙҙы. Ауылыбыҙҙың балалар баҡсаһына йөрөйөм. Бәләкәй булһам да, "Аманат"тың һүрәттәрен ҡарап барам, ҙурайғас уны уҡырмын, тип хыялланам.
Мин бейергә, йырларға һәм фотоға төшөргә яратам".

Элина Әбғәлимова, Дыуан районының Арый ауылынан:
"Әлеге ваҡытта 11-се синыфта тик "4"-ле, "5"-ле билдәләренә генә уҡыйым.
Буш ваҡытымда бай-ләргә, таҫмалар менән сигергә, бейергә һәм төрлө һүрәттәр төшөрөргә яратам. Мәктәптә, район кимәлендә уҙғарылған барлыҡ сараларҙа әүҙем ҡатнашам һәм КВН-да уйнайым.
Киләсәктә биолог булырға хыялланам".

Әминә Байегет… Баймаҡ р… Юлыҡ ау…
"Мин үҙ… ауыл мәкт… синыфта б… Уҡыу менә… төрлө сара… ҙем ҡатна… баскетбол… һында уйн…
Буш ваҡ… һүрәт төш… тап уҡыр-… ларға һәм… рарға ярат…
Киләсәкт… булып, баш… ҡына ярҙам… хыялланам…

БУРАНАЙ ҺЫЛЫУЫ

Буранай һылыуы – Зөлфиә Асаинова. Ул Өфө районының Шамонин мәктәбенең 9-сы синыфында уҡый. Ҡыҙ уҡыуҙа алдынғылар рәтендә – тик "дүрт" һәм "биш" билдәләренә өлгәшә.

Зөлфиә – ғаиләлә уртансы бала. Буш ваҡытын ул әсәһенә ярҙам итеп, ҡустыһы… ҡарашып үткәрә, дуҫтары менән осрашыр… ла ваҡыт таба.

Буранай һылыуының девизы – «Алға ти… алға!»

Гөлназ Мөхәмәтйәрова, Сибай ҡалаһынан:
"Мин Сибай ҡалаһының 8-се мәктәбенең 1-се синыфында белем алам. Яратҡан шөғөлдәрем – бейеү, йырлау, пазл йыйыу, һүрәт төшөрөү. Шиғыр конкурстарында ҡатнашам. Дәрестән һуң әсәйемә ярҙам итәм.
Үҫкәс уҡытыусы булырға теләйем".

Айзирәк Фәттәхова, Ғафури районының Сәйетбаба ауылынан:
"Миңә – 13 йәш, 7-се синыфта уҡыйым.
Төрлө фәндәрҙән олимпиадаларҙа, конкурстарҙа ҡатнашам.
Бейергә яратам, буш ваҡытымда китап уҡыйым һәм һүрәт төшөрәм.
Киләсәктә рәссам булырға теләйем".

Дилбәр Молҡаманова, Ғафури районының Сәйетбаба ауылынан:
"Миңә – 12 йәш, Жәлил Кейекбаев исемендәге Сәйетбаба мәктәбендә белем алам.
Минең яратҡан дәрестәрем – математика һәм башҡорт теле. Буш ваҡытымда бешеренергә, һүрәт төшөрөргә, китап уҡырға яратам.
Киләсәктә дизайнер булырға теләйем".

Сөмбөл Рәхимова, Ғафури районыны… Сәйетбаба ауылынан:
"Миңә – 11 йәш. 5-се синыфта тик "дүртле" һәм "бишл… билдәләренә генә уҡыйым.
Буш ваҡытымда һүрәт төшөрәм, кит… уҡыйым, әсәйемә өй… эштәрендә ярҙамла… шам.
Ҙурайғас, мин табип булырға теләйе…
"Аманат" журнал… бик яратып уҡыйым".

ҺАРЫСАЙ ҺЫЛЫУЫ

Һарысай һылыуы – Әлимә Теләүғолова. Әбйәлил районының Аҫҡар ауылында йәшәй. Биш балалы ғаиләлә үҫеүсе Әлимәгә дүрт йәш кенә булһа ла, ата-әсәһенә терәк, апай булараҡ, ҡустыһын, һеңлеһен ҡараша.

Әлимә бик дәртле ҡыҙ: бейей, йырлай, шиғыр һөйләй, конкурстарҙа ҡатнашып, призлы урындар яулай. Бигерәк тә әкиәт һөйләргә әүәҫ. Күп кенә көләмәстәр ҙә белә. "Киләсәктә ысын башҡорт ҡыҙы булып үҫкем килә!" – ти ул.

Елизавета Белова, Әбйәлил районының Ҡырҙас ауылынан:
"Таһир Күсимов исемендәге Аҫҡар гимназияһының 4-се синыфында белем алам. Музыка мәктәбенең думбыра синыфында шөғөлләнәм, гимназияның бейеү һәм вокал түңәрәктәренә йөрөйөм.
Саф башҡортса һөйләшәм.
Буш ваҡыттарымда курсаҡтарыма кейем тегергә яратам. Үҫкәс модельер булам".

Розалина Мусина, Илеш районының Бишҡурай ауылынан:
"Миңә – 15 йәш, быйыл 9-сы синыфҡа барҙым.
Төрлө конкурстарҙа ҡатнашырға яратам, мәҫәлән, "Урал батыр" башҡорт халыҡ эпосын яттан һөйләүселәр бәйгеһендә район кимәлендә йыл һайын еңеп сығам һәм Бөрйән районында ошо уҡ конкурста ҡатнашып, командабыҙ менән 3-сө урынға лайыҡ булдыҡ.
Йырларға, бейергә яратам, спорт менән шөғөлләнәм".

Наҙгөл Әйүпова, Әбйәлил районының Буранғол ауылынан:
"Буранғол мәктәбенең 3-сө синыфында уҡыйым.
Йырларға, бейергә, һүрәт төшөрөргә яратам. 2018 йылда "Байыҡ" балалар телевизион конкурсында ҡатнашып, Гран-приға лайыҡ булдым, шулай уҡ "Сулпылар"ҙа ла үҙ көсөмдө һынап ҡараным.
Мәктәптә, районда үткән конкурстарҙа ла ҡатнашып, призлы урындар яулап барам".

Наҙгөл Ҡолансина, Ейәнсура районының Иҫәнғол ауылынан:
"Мин – Ейәнсура районы һылыуымын.
Мәктәптә яҡшы билдәләренә уҡыйым.
Уҡыуҙан буш ваҡытымды бейеүгә, шахмат түңәрәгенә арнайым".

КЕРРЕ ПИОНЕР 90 АМАНАТ 1929–2019

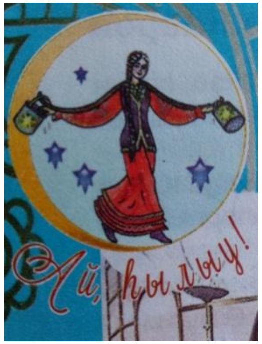

Мәңгелек сер

“АМАНАТ”ҠА – 90, ӘҒАИЛӘБЕҘГӘ – 10 ЙЫЛ!

Булаҫаҡ ирем менән хат аша таныштыҡ. Дәрәсәргә әлегә лә баяғы “Аманат” журналы таныштырҙы беҙҙе.

“Пионер”ҙан – мөхәббәт! “Аманат”тан – аман ат*

Аманбайҙың ғаи…
Зөбәржәт Я'КУПОВА

*Аман ат – яҡлаулы исем мәғән…

МӨХӘББӘТ – УЛ ХИМИЯ?!

З. УРАЛОВА әҙерләне.

Беҙ сәләмәт тормош яҡлы

Кеше телендәге 1022 һүҙҙе белгән донъялағы иң аҡылы эт

Ошо көндәрҙә донъя фәне ауыр юғалтыу кисергән икән: 16 йәшендә бордер-колли тоҡомло Чейсер исемле эт үлеп ҡалған. Чейсерҙы 1022 һүҙ белгән иң аҡыллы эт тип рәсми таныйҙар ине. Уның хужаһы Уффорд колледжы психологы Джон Пилли быйтыр 89 йәшендә мәрхүм була.

Кешеләрҙе ярты һүҙҙән аңлаған хайуандарҙың осрауы яңылыҡ түгел тип әйтергә була. Ысын, йорт хайуандары һөйләшмәһә лә бик күп һүҙҙәрҙе хәтеренә һеңдерә. Ғаилә ағзаларын исемләп айырғандары ла бар. Дүрт аяҡлы дуҫтарыбыҙҙың оҫталыҡтарын YouTube каналындағы роликтарҙан ҡарап, аптырап бөтә алмайбыҙ.

Ә Чейсерҙың меңдән ашыу һүҙ белеүе – хайуандар араһында осраған һирәк талант һәм хужаһының тырышлығы һөҙөмтәһе. Джон Пилли аҡыллы эте менән 4-5 сәғәт буйы шөғөлләнгән була. Этте ғалимға ҡатыны бүләк итә. Джон Пилли ҡасандыр бер журналда 200 һүҙ белгән эт тураһында уҡыған була. һәм ул да үҙенең этенең "һөйләшеүен" теләй. Ниндәйҙер яңы һүҙ өйрәтер алдынан хужаһы бер уйынсыҡ һатып алған, әйтәйек, айыу, өйрәк, балыҡ һ.б. һәм шул предметтың исемен күп тапҡыр ҡабатлаған. Уйынсыҡтарҙы бергә йәшергәндәр һәм хужа атаған уйынсыҡты эт эҙләп алып килгән. Шулай өйҙә 16 ҙур контейнер йыйылып китә. Улар 800-ҙән ашыу йомшаҡ уйынсыҡ, 116 туп һәм башҡалар менән тула.

Эттәр хайуандар араһында иң аҡыллыларҙан һанала. "Хатико", "Белый Бим Чёрное ухо", яҙыусы Рамаҙан Өмәтбаев әҫәре буйынса төшөрөлгән "Һарыҡолаҡ" кеүек бик күп нәфис фильмдар аша ла был турала беләбеҙ.

Шулай уҡ иң аҡыллылар иҫәбендәге хайуандар:

Коко

Стэнфорд университетының тикшеренеү үҙәгендә үҫкән горилла. 2018 йылда үлгән.

Һаңғырауҙар телендәге 1000-гә яҡын хәрәкәтте ҡулланған. 2000 һүҙҙе ишетеп айыра белгән.

Кхосик

Сеул калаһы (Корея) зоопаркының Азия филе.

Корея телендә "эйе", "юҡ", "яҡшы", "ултыр", "ят" кеүек һигеҙ һүҙҙе әйтә ала. Тик һүҙҙәрҙең нимә аңлатканын белеүе билдәһеҙ.

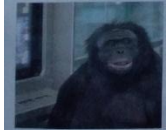

Канзи

Айова тикшеренеү үҙәгенең бонобо шимпанзеһы.

Утын әҙерләй һәм шырпы ярҙамында усаҡ яға белә. Ишетеп, 3000 һүҙҙе айыра. Яһалма йеркиш теленең 500 символын дөрөҫ ҡуллана белә.

Вәсилә ЗАРИПОВА әҙерләне.

Тимер гиганттар

Трактор кешенең универсаль ярҙамсыһы. Улар хужалыҡ эшмәкәрлегенең төрлө тармағында ҡулланыла. Макродонъяға сәйәхәтебеҙҙе дауам итеп, донъялағы иң ҙур тракторҙар менән танышайыҡ.

Acco dozer – бульдозерҙар донъяһының гиганты. Моторының ҡеүәте – 1300 ат көсө, ауырлығы – 183000 килограмм. Ыышыртҡыһының киңлеге – 7 метр, бейеклеге – 2 метр. Ул XX быуаттың 80-се йылдарында Ливияның заказы буйынса Италияның Acco компанияһы тарафынан төҙөлә. Әммә ил башлығы Ҡаддафи халыҡ-ара терроризмда ғәйепләнеп, Берләшкән дәүләттәр ойошмаһы Ливияға ҡарата һатыу эмбаргоһы иғлан итеп, сауҙаны тыйғас, Acco dozer Италияла тороп ҡала. Әле булһа файҙаланылмай.

Komatsu-D575A. Белгестәр япондар төҙөгән был гигант техниканы "карьерҙар короле" тип атап йөрөтә. Бульдозерҙың ауырлығы – 150000 килограмм, ҡеүәте – 1150 ат көсө. Оҙонлоғо – 12,7, киңлеге – 7-нән ашыу, бейеклеге – 4,87 метр.

СССР заманында эшләнгән был гиганттың ҙурлығы хатта Гиннесс рекордтар китабында иғтибарын йәлеп итә. Силәбе ҡалаһында йыйылған **ЧТЗ Т-800 (Т-75.01)** Европалағы иң ҙур трактор тип танылы.

Ауырлығы – 106000 килограмм, двигателенең ҡеүәте – 820 ат көсө, оҙонлоғо – 12,4, киңлеге – 4,2 метр. Бөгөнгә бары тик ун ғына ошондай бульдозер етештерелгән.

Силәбенең "ЧТЗ-УРАЛТРАКТ" предприятиеһында Б10 һәм Б12 бульдозерҙары базаһында бөгөн бронетракторҙар ҙа етештерелә. Тимер монстрҙарға хатта мина шартлауы ла хәүеф янамай. Рәсәй Оборона министрлығы тарафынан йүнәлтелгән бер нисә ошондай техника Сүриәлә эшләй ҙә инде.

Илшат ЗАРИПОВ әҙерләне.

Миндә дидаскалейнофобиямы икән әллә?

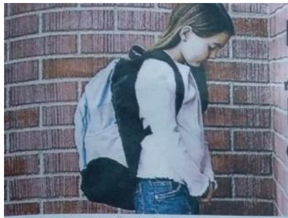

Нимә ул дидаскалейнофобия? Ул фобияның бер төрө. Мәктәп уҡыусыларында осрай. Әле һеҙ, уҡыусылар, оҙон йәйге каникулға сығырға тораһығыҙ. Уңайын файҙаланып, һеҙҙе әллә ни ҡурҡытмай ғына дидаскалейнофобияның нимә икәнен аңлатып китмәксебеҙ.

"Фобия" грек теленән "ҡурҡыу" тип тәржемә ителә. Дидаскалейнофобия – ул мәктәп уҡыусыларына хас фобия. "Мәктәптән ҡурҡыу" тип аңлатыла.

Балала был фобия мәктәптә психологик йәрәхәт алыуҙан тыуа: синыфташтары уға ҡарата насар мөнәсәбәттә булһа, даими йәберләһә, өлкән синыф уҡыусылары физик көс ҡулланһа, саманан тыш аҡыл йөкләмәһе булған осраҡта, уҡытыусы тарафынан йыш психологик баҫым яһалһа.

Нисек кенә булмаһын, мәктәп – ул шәхесте социализациялауҙың мөһим этабы. Ата-әсәләр ҙә был фобия тураһында белеп бөтмәй. Баланың мәктәпкә һис теләкһеҙ йөрөүенең сәбәбен ябай еңмешлектә, уҡырға ялҡауы килеүҙә күрә.

Дидаскалейнофобияға ҡурҡыныс сир тип ҡарарға кәрәктер. Аяу булырға, балаға үҙ ваҡытында ярҙам күрһәтергә - квалификациялы белгескә, психологҡа мөрәжәғәт итергә кәрәк.

Дуҫ-иштәрегеҙ менән матур мөғәләмәлә булығыҙ, журнал уҡыусыларыбыҙ. Һеҙгә күңелле һәм файҙалы ял теләйбеҙ.

Дидаскалейнофобия һеҙҙе һәр ваҡыт урап үтһен.

И. ЗАРИПОВ.

Хаттар яҙҙым ултырып,
аҡ ҡағыҙҙы тултырып.

Бөйөк Еңеүгә – 71 йыл

Миҙал өсөн тырышманыҡ

Мин Ейәнсура районындағы иң матур ауылдарҙың береһе – Бикбирҙенәнмен. Беҙҙә балаҡайҙан олоно – оло, кесене – кесе, туғанды туған итә белергә өйрәтәләр, аяҡҡа баҫҡанынан таяҡҡа таянғанына тиклем быуыныбыҙ шәжәрәһен беләләр, ата-бабаларыбыҙҙың үткәнен, тарихын өйрәнәләр.

Ҡарт картәсәйем Сәхипъямал Ғәзизйән ҡыҙы Хәмзина кот оскос аслыҡ йылында донъяға килә һәм, етем ҡалып, өләсәһе менән картаһында үҫә.

1938 йылда картатайым Барый Хәмзин менән ғаилә ҡоралар.

Һуғыш башланғас, 1942 йылда Барый Мирғәле улы фронтҡа алына. Ҡыҙғаныска ҡаршы, ул һуғыштан, яраланып, аяҡһыҙ ҡайта.

Әммә ауырлыҡтарға бирешмәй, гөрләтеп йәшәп алып китәләр. Бер-бер артлы тағы ун бала тыуа был ғаиләлә. Көн-төн тимәй, ал-ял белмәй, хеҙмәттә үтә уларҙың ғүмере. 56 йыл бергә. Барыһын да күрергә, барыһын да кисерергә тура килә.

82 йәшкә тиклем йәшәй Барый картатай. Ғүмере буйына уның түшен "Ленинградты обороналаған өсөн" миҙалы, Ватан һуғышы ордены биҙәне.

Ҡарт картәсәй Сәхипъямал да тырыш хеҙмәте өсөн күп миҙалдар менән наградланған.

"Миҙал өсөн түгел, һеҙҙең өсөн тырыштыҡ", – был – ҡарт картәсәйемдең һүҙҙәре.

Бөйөк Еңеүгә 71 йыл тулған көндәрҙә яҡты киләсәк бүләк итеүселәребеҙҙе оло хөрмәт менән иҫкә алайыҡ, рухтары алдында ихтирам менән башыбыҙҙы эйәйек. Мин ошо – Барый картайым, Сәхипъямал картәсәйем һәм башка күп-күп туғандарым яулап алып биргән тыныс тормошто яратам!

Гүзәлиә КҮСӘРБАЕВА,
Ейәнсура районының
Иҫәнғол ауылы
гимназия-интернаты уҡыусыһы.

Картайым — ғорурлығым

Минең ҡарт картатайым Ҡолансин Хөснитдин Зәйнетдин улы 1910 йылда йәмле Ҡаҫмарт буйында урынлашҡан Сәғит ауылында тыуған. Ил ни күрһә, шуны күргән ул.

Үҫеп буй еткәс, уны әрме хеҙмәтенә саҡыралар. Ике йылдан һуң күп Маҡтау ҡағыҙҙары, Рәхмәт хаттары менән бүләкләнеп, нығынып, ир ҡорона инеп, ҡыҙҙарҙың йөрәген яндырыр аҫыл егет булып ҡайтып төшә. Гөрләп торған киске уйындарҙа ҡыҙҙың бына тигәнен – ҡарт өләсәйем Мөкәрәмә Миһран ҡыҙын күҙләй ул. 1930 йылда улар өйләнешә.

Киләсәккә ҙур өмөттәр бағлап, матур ғына йәшәп ятҡанда, һуғыш башлана. 1942 йылда Хөснитдинде һуғышҡа алалар. Мөкәрәмә бәләкәй генә дүрт балаһы менән тороп ҡала.

Кәсә, дәрте ташып торған Хөснитдинде Сталинград фронтына ебәрәләр. Разведчик була ул. 1943 йылда икенсе Украина фронтына алына. Ошонда ҡаты яралана. Бер нисә ай дауамында госпиталдә ята. Һауыҡҡас, Румынияны азат итеүҙә ҡатнаша. Бындағы алыштар унан инвалид яһай – снаряд ярсығы башына инеп китә. Госпиталдән һуң, 1944 йылдың көҙөндә, тыуған ауылына ҡайта. Уны шунда уҡ иген келәтенә мөдир итеп ҡуялар. Намыҫлы йәшәй Хөснитдин картатайым. Һәр ваҡыт, һәр ерҙә ихтирам итәләр үҙен.

Һуғышта күрһәткән батырлыҡтары өсөн уның күкрәген "Батырлыҡ өсөн", "Хәрби хеҙмәттәре өсөн" миҙалдары биҙәй. Кеше алдындағы иң ҙур бурысты аңлап, тағы биш балаға ғүмер бүләк итәләр, уларҙы тәрбиәлә, маҡсатлы итеп үҫтерәләр. Тормошҡа һөйөнөп йәшәй генә башлағанда, ҡарт картатайым һуғышта алған яраларынан мандый алмайынса 55 йәшендә үлеп китә.

Мин ҡарт картатайым менән ғорурланам. Һәр йыл һайын 9 май көнө үткәрелгән митингыға ҙур ғорурлыҡ менән ныҡ баҫып барам. Быға хоҡуғым бар, миңә уны ҡарт картатайым бүләк иткән.

Гөлсөм ЮЛДЫБАЕВА,
Ейәнсура районының
Иҫәнғол ауылы
гимназия-интернаты уҡыусыһы.

Дуҫтар! Юлыҡтарҙың миҫалында, әйҙәгеҙ, коштарға беҙ ҙә тағараҡтар эшләп эләйек! Әлеге ваҡытта тере йән эйәләренә аҙыҡ табыуы бик ҡыйын бит. Күңел йылыбыҙҙы биреп, үҙ ҡулдарыбыҙ менән эшләп элгән тағараҡҡа төмлекәстәр һалып китһәк, коштар кинәнеп ашар. Кемдәр беҙгә ҡушыла? Әйҙәгеҙ! Изгелек ерҙә ятып ҡалмай!

Ҡоштар – беҙҙең дуҫтар

Бар тәбиғәт тынып ҡалған, әйтерһең дә, аҡ юрғанға төрөнөп, тыныс йоҡоға талған. Бындай һыуыҡ көндәрҙә ауыл урамдарында кешеләрҙең дә йөрөгәне бик күренмәй. Ә урмандағы йәнлектәр һәм ҡоштар нисек үткәрә икән ҡышҡы һалҡындарҙы?

Ҡоштар – беҙҙең дуҫтар. Ә дуҫтарға ярҙам итергә кәрәк. Мин уларҙы йәлләйем, сөнки уларға ҡыш көнө аҙыҡ табыуы ауыр. Шуға күрә синыфташтарым менән бөтөн күңелебеҙҙе биреп һәм фантазиябыҙҙы ҡушып, тағараҡтар эшләргә булдыҡ. Тиҙ арала тағараҡтар әҙер ҙә булды, һәм беҙ уларҙы мәктәп янындағы ҡайындарға элеп тә ҡуйҙыҡ.

Бына бер турғай тағараҡҡа килеп тә ҡунды һәм, дуҫтарын саҡырғандай, сырҡ-сырҡ килеп, бойҙай бөртөктәрен сүпләй ҙә башланы. Уның артынан икенсеһе, өсөнсөһө... Тирә-яҡтан ҡурҡыныс янамайны тигән кеүек, бер аҙ ҡаранып алғандан һуң, ҡалғандары ла ярҙамға тотондо. Ә беҙ уларға, көн дә аҙыҡ һалып торорға вәғәҙә биреп, синыф бүлмәһенә ашыҡтыҡ. Эшләгән изгелегебеҙгә шатланып, тәҙрә аша ғына ҡоштарҙы күҙәттек.

Гөлнәзирә ЮЛМӨХӘМӘТОВА,
Ғафури районы Юлыҡ мәктәбе уҡыусыһы.

Ҡоштар – тәбиғәттең ғәжәйеп бер бүләге ул

Ҡоштар – беҙҙең тоғро дуҫтар,
Уңған, тырыш, ярҙамсы,
Үҙҙәренә лә һалҡында
Ярҙам ҡулы һуҙһаҡсы.
Ем табыуы ифрат ауыр,
Өшөйҙәр, асығалар.
Тағараҡҡа ярма һалһаң,
Ҡыуанышып ашайҙар.

Д. ЫЛАСЫНОВ

Ҡоштар – тәбиғәттең ғәжәйеп бер бүләге ул. Уларҙың файҙаһы баһалап бөткөһөҙ: баҫыуҙарҙы короткос-бөжәктәрҙән, ваҡ кимереүселәрҙән һаҡлайҙар, уңышты арттыралар.

Йәйен улар беҙгә баҫыуҙарҙа, баҡсала ярҙам итһә, ҡышын – беҙ уларға ярҙам ҡулы һуҙабыҙ. Беҙҙең мәктәптә йыл һайын ҡоштарға ярҙам итеү, уларға тағараҡтар эшләү йолаһы үткәрелә. Ҡыштың иң һыуыҡ, һалҡын ваҡыттарында беҙ уларға ярҙам итәбеҙ. Ғинуар, февраль айҙары дауамында, география, биология аҙналығы сиктәрендә биология уҡытыусыһы Рәзилә Ғайнан ҡыҙы Дәүләтшина уртансы синыфтар араһында "Тағараҡтар" акцияһын конкурс формаһында үткәрә. Быйыл да уҡыусылар һынатманы. Барыһы ла бик әүҙем ҡатнашты, ҡайһы берәүҙәр хатта икешәр тағараҡ эшләп алып килергә лә йыбанмаған ине. Яңыраҡ уҡыусылар тағараҡтарын мәктәп алдын биҙәгән шыршыларға элеп тә ҡуйҙы. Уларға ярҙамға унынсы синыф егеттәре килде. Ҡыҙҙар ҙа ситтә тороп ҡалманы. Ошо матур минуттарҙы иҫтәлеккә фотоға төшөрҙөләр.

Ярыш булғас, еңеүселәре лә була инде. Биология һәм география уҡытыусылары кәңәшләшеп, урындарҙы билдәләне. Беренсе урынды, бер һүҙһеҙ, Нәркәс Ҡадирова, Нурия Шәкирова, Даниэль Ғәлләмов алды. Икенсе урынды Рамаҙан Ғайсин, Гөлкәй Ямалова, Динара Вәлиева яуланы. Ә өсөнсө урынды иһә Зилә Камалова, Гөлфинә Бүләкбаева, Ғәлинур Сәйетов, Зөлфиә Өмөтҡужина, Шайморат Заһитов, Зәлиә Фәтхуллина бүлеште. Уларға грамоталар һәм бүләктәр тапшырылды. Конкурста ҡатнашҡандарҙың береһе лә ситтә ҡалманы. Уларға тәмле призлар (шоколадтар) бирелде.

Уҡыусылар киләсәктә лә шулай әүҙем, тырыш булырҙар, изге эштәр ҡылырҙар тип ышанғы килә, сөнки тәбиғәтебеҙҙең киләсәге беҙҙең ҡулда.

Әлиә ӨМӨТҠУЖИНА,
Әбйәлил районының
Амангилде мәктәбе
уҡыусыһы.

Ял итәйек бергәләп

Горизонталь буйынса: 4. Журналдың баш мөхәррире (1991–1996). 9. Файләсуфтың фәнни хеҙмәте. 10. Каркаслы юбка. 11. Билдәле бер артист файҙаһына ҡуйылған спектакль. 13. Журналдың баш мөхәррире (1977–1986). 15. Журналдың баш мөхәррире (2006). 19. Журналдың баш мөхәррире (1996–2002). 23. Ер аҫтында алтын ҡаҙыҡ. 24. "Күл (...)һыҙ булмай, күңел һағышһыҙ булмай". 25. Йәйге еңел эшләпә. 27. Аңлатма, комментарий. 28. Бокс майҙаны. 29. Себер боланы. 30. Ғәскәрҙең Ҡыҙыл майҙан буйлап тантаналы үтеүе. 32. Намыҫ хисе. 36. Йәйрәп ятҡан киң дала. 37. Журналдың баш мөхәррире (1962–1964). 38. Тәмләткес үлән. 40. Килешмәгән, тәртипкә, әҙәпкә һыймаған яҙыҡ эш-ҡылыҡ. 41. Ижади бурлыҡ. 44. Урман эсендәге асыҡ ер. 45. Бизон, йәки зубр "егете". 46. Журналдың баш мөхәррире (1986–1988). 48. Нимәгәләр, гәзиттә, хас булған билдә. 50. Гарри Поттерҙың әҙәби әсәһе. 51. Журналдың баш мөхәррире (1988–1991). 53. Әсе тәмле, ҡырҡыу еҫле, аҡһыл-йәшел тетмәкәй япраҡлы әре ҡый үләне. 54. Йөнтәҫ емеш. 55. Парламент ағзаһы. 57. Клерктың эш урыны. 58. Европалағы баш ҡала. 59. Ҡиммәтле,

Вертикаль буйынса: 1. Пьеро менән Коломбино өсөн ярышҡан персонаж. 2. Ҡала эсендәге бәләкәй дөйөм баҡса. 3. Африкалағы дәүләткә исемен биргән сүллек. 5. Йәш баланы урай торған сепрәк. 6. Һаҙ мүге. 7. Хоҙай, Тәңре. 8. Вальстың баш ҡалаһы. 12. Кәтүктең икенсе атамаһы. 14. Һуған "ысығы". 15. Бөтөн нәмәнең бәләкәй бер өлөшө, ҡыйырсығы, ҡыйығы. 16. Халыҡ холҡо. 17. Генерал салбарындағы киң таҫма. 18. Австралиялағы ҡырағай эт. 19. Һарғылт ҡыҙыл төҫтәге әскелтем емешле ағас. 20. Нимәнелер эшләү, башҡарыу юлы. 21. Консул менән атташе өсөн етәксе. 22. Билдәле бер ваҡытта уҡыла торған ҡыҫҡа ғына доға. 26. Ҡан баҫымын төшерә торған популяр дарыу. 27. Үтәлеше мотлаҡ шарт. 29. Ҡаланың бер мәсеткә ҡараған өлөшө. 31. Журналдың баш мөхәррире (2002–2006). 33. Журналдың баш мөхәррире (1952–1962). 34. АҠШ-та марихуананан ҡала икенсе урында торған наркотик. 35. Үҙ исемен белгән ҡош. 37. "Елле" тәмләкәс. 39. Баҡсала үҫкән салат төрө. 42. Яратҡан Инцитат тигән атын сенатор иткән Рим императоры. 43. Судта яҡлаусы юрист. 47. Ҡағыҙ аҡсаның тышына яҙылған хаҡы. 49. Һөткә туҡып ҡурылған йомортҡа. 52. Фолиант нимә ул? 56. Һуҡыр

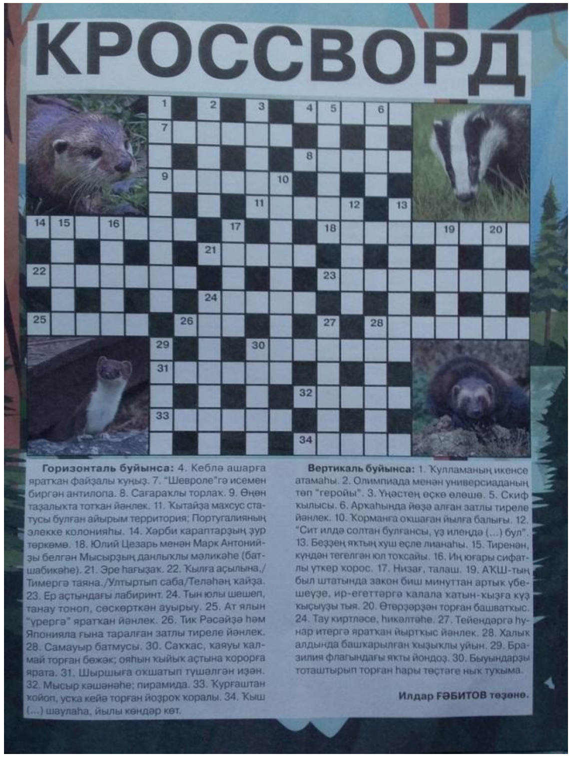

Горизонталь буйынса: 4. Кебләә ашарға яратҡан файҙалы ҡуңыҙ. 7. "Шевроле"гә исемен биргән антилопа. 8. Сағараҡлы торлаҡ. 9. Өңөн таҙалыҡта тотҡан йәнлек. 11. Ҡытайҙа махсус статусы булған айырым территория; Португалияның элекке колонияһы. 14. Хәрби караптарҙың ҙур төркөмө. 18. Юлий Цезарь менән Марк Антонийҙы белгән Мысырҙың данлыҡлы мәликәһе (батшабикәһе). 21. Эре һағыҙаҡ. 22. Ҡылға аҫылына,/ Тимергә таяна./Үлтыртып саба/Теләһәң ҡайҙа. 23. Ер аҫтындағы лабиринт. 24. Тын юлы шешеп, танау тоноп, сөскөрткән ауырыу. 25. Ат ялын "үрергә" яратҡан йәнлек. 26. Тик Рәсәйҙә һәм Японияла ғына таралған затлы тиреле йәнлек. 28. Самауыр батмусы. 30. Саҡҡас, ҡаяуы ҡалмай торған бөжәк; ояһын ҡыйыҡ аҫтына ҡорорға ярата. 31. Шыршыға оҡшатып түшәлгән иҙән. 32. Мысыр кәшәнәһе; пирамида. 33. Ҡурғаштан ҡойоп, уҫҡа кейә торған йөҙроҡ ҡоралы. 34. Ҡыш (...) шаулаһа, йылы көндәр көт.

Вертикаль буйынса: 1. Ҡулламаның икенсе атамаһы. 2. Олимпиада менән универсиаданың төп "геройы". 3. Үңәстең өҫкө өлөшө. 5. Скиф ҡылысы. 6. Арҡаһында йөҙә алған затлы тиреле йәнлек. 10. Ҡорманға оҡшаған йылға балығы. 12. "Сит илдә солтан булғансы, үҙ илеңдә (...) бул". 13. Беҙҙең яҡтың хуш еҫле лианаһы. 15. Тиренән, күндән тегелгән юл тоҡсайы. 16. Иң юғары сифатлы үткер ҡорос. 17. Низағ, талаш. 19. АҠШ-тың был штатында закон биш минуттан артыҡ үбешеүҙе, ир-егеттәргә ҡалала ҡатын-ҡыҙға күҙ ҡыҫыуҙы тыя. 20. Өтөрҙәрҙән торған башватҡыс. 24. Тау киртләсе, һикәлтәһе. 27. Тейеңдәргә һунар итергә яратҡан йыртҡыс йәнлек. 28. Халыҡ алдында башҡарылған ҡыҙыҡлы уйын. 29. Бразилия флагындағы яҡты йондоҙ. 30. Быуындарҙы тоташтырып торған һары төҫтәге ныҡ туҡыма.

Илдар ҒӘБИТОВ төҙөнө.

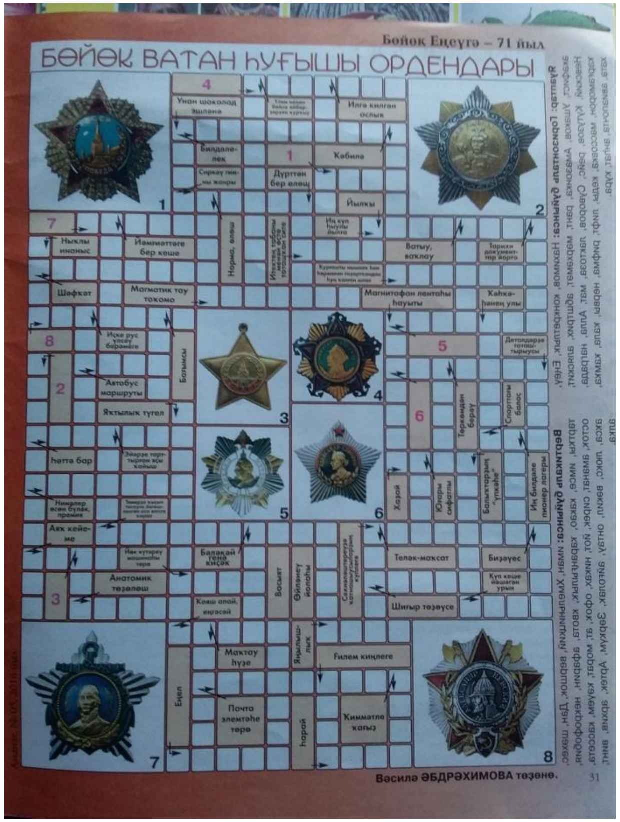

«Мин донъяны һүрәтләйем»

Фотоконкурс:
«Күҙ менән ҡаш араһы»

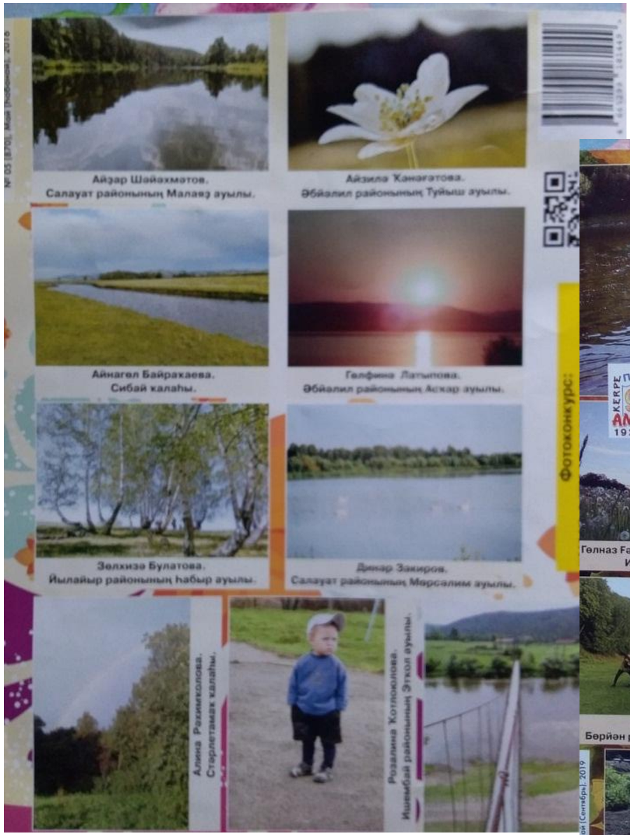

Ҙур ғаләмгә киң ишеген,
Асты миңә «Аманат»
Һин дә, дуҫым, әйҙә, яҙыл
«Аманат»ҡа итмә хыянат!

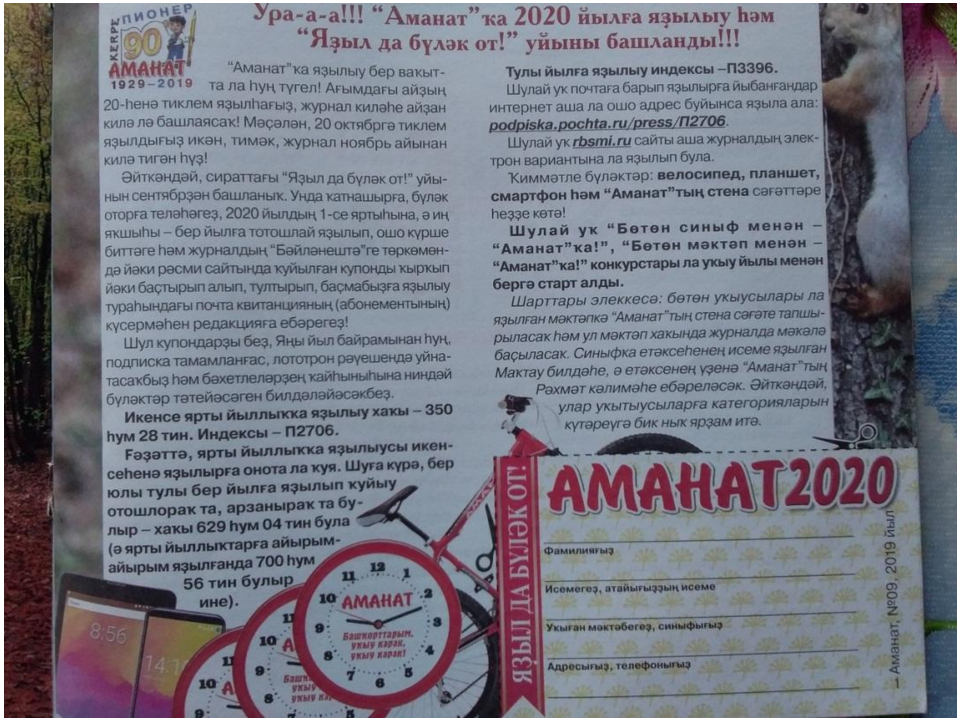

Ура-а-а!!! “Аманат”ҡа 2020 йылға яҙылыу һәм “Яҙыл да бүләк от!” уйыны башланды!!!

“Аманат”ҡа яҙылыу бер ваҡытта ла һуң түгел! Ағымдағы айҙың 20-һенә тиклем яҙылһағыҙ, журнал киләһе айҙан килә лә башлаясаҡ! Мәҫәлән, 20 октябргә тиклем яҙылдығыҙ икән, тимәк, журнал ноябрь айынан килә тигән һүҙ!

Әйткәндәй, сираттағы “Яҙыл да бүләк от!” уйынын сентябрҙән башланыҡ. Унда ҡатнашырға, бүләк оторға теләһәгеҙ, 2020 йылдың 1-се яртыһына, ә иң яҡшыһы – бер йылға тотошлай яҙылып, ошо күрше биттәге һәм журналдың “Бәйләнештә”ге төркөмөндә йәки рәсми сайтында ҡуйылған купонды ҡырҡып йәки баҫтырып алып, тултырып, баҫмабыҙға яҙылыу тураһындағы почта квитанцияның (абонементының) күсермәһенен редакцияға ебәрегеҙ!

Шул купондарҙы беҙ, Яңы йыл байрамынан һуң, подписка тамамланғас, лототрон рәүешендә уйынасаҡбыҙ һәм бәхетлеләрҙең ҡайһыныһына ниндәй бүләктәр тәтейәсәген билдәләйәсәкбеҙ.

Икенсе ярты йыллыҡҡа яҙылыу хаҡы – 350 һум 28 тин. Индексы – П2706.

Ғәҙәттә, ярты йыллыҡҡа яҙылыусы икенсеһенә яҙылырға онота ла ҡуя. Шуға күрә, бер юлы тулы бер йылға яҙылып ҡуйыу отошлораҡ та, арзаныраҡ та булыр – хаҡы 629 һум 04 тин була (ә ярты йыллыҡтарға айырым-айырым яҙылғанда 700 һум 56 тин булыр ине).

Тулы йылға яҙылыу индексы –П3396.

Шулай уҡ почтаға барып яҙылырға йыбанғандар интернет аша ла ошо адрес буйынса яҙыла ала: ***podpiska.pochta.ru/press/П2706***.

Шулай уҡ ***rbsmi.ru*** сайты аша журналдың электрон вариантына ла яҙылып була.

Ҡиммәтле бүләктәр: **велосипед, планшет, смартфон һәм “Аманат”тың стена** сәғәттәре һеҙҙе көтә!

Шулай уҡ “Бөтөн синыф менән – “Аманат”ҡа!”, “Бөтөн мәктәп менән – “Аманат”ҡа!” конкурстары ла уҡыу йылы менән бергә старт алды.

Шарттары элеккесә: бөтөн уҡыусылары ла яҙылған мәктәпкә “Аманат”тың стена сәғәте тапшырыласаҡ һәм ул мәктәп хаҡында журналда мәҡәлә баҫыласаҡ. Синыфка етәксеһенең исеме яҙылған Мактау билдәһе, ә етәксенең үҙенә “Аманат”тың Рәхмәт кәлимәһе ебәреләсәк. Әйткәндәй, улар уҡытыусыларға категорияларын күтәреүгә бик ныҡ ярҙам итә.

АМАНАТ

журналының адресы

Башҡортостан Республикаһы,

Өфө ҡалаһы, Октябрь проспекты, 2

450001.

Иғтибарығыҙ өсөн ҙур рәхмәт!